

УДК 314.5«364»:343.343.6:340.5

DOI <https://doi.org/10.32999/ksu2307-8049/2024-2-5>

МІГРАЦІЙНА ПОЛІТИКА ПІД ЧАС ВІЙНИ: КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВА КОМПАРАТИВІСТИКА

Сотула Олександр Сергійович,
доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри національного, міжнародного права
та правоохоронної діяльності
Херсонського державного університету
sotula64@gmail.com
orcid.org/0000-0003-4633-4500

Василяка Олеся Костянтинівна,
кандидат юридичних наук,
доцент кафедри кримінального права та інших кримінально-правових дисциплін
Миколаївського навчально-наукового інституту права
«Одеської юридичної академії»
Vok1321@ukr.net
orcid.org/0000-0002-1280-2743

Стаття має на меті з'ясування характеристик та основної сутності міграційної політики під час війни, визначаючи її ключові особливості, у тому числі шляхом проведення порівняльно-правового дослідження.

Результати. Міграція, спричинена економічними факторами та глобальними конфліктами, створює значні проблеми, особливо нелегальна міграція. Некерований потік людей до ЄС потребує постійної взаємодії між країнами – членами ЄС і Шенгенської зони на міжнародному та національному рівнях.

Нелегальне перебування на території країни може бути наслідком як законного, так і незаконного в'їзду. У європейському законодавстві не існує юридичного документа, який би обов'язково вимагав встановлення кримінальної відповідальності за незаконний перетин кордону в країнах-членах. Проте така діяльність підлягає покаранню майже в усіх країнах Європейського Союзу. Так, польський законодавець у ст. 264 Кримінального кодексу передбачає відповідальність за перетин кордону Республіки Польща всупереч положенням Закону: з використанням насильства, погрози, обману чи у співпраці з іншими особами або за організацію іншим особам перетину кордону Республіки Польща всупереч правилам. Положення польського кримінального закону, спрямовані на протидію явищу нелегальної міграції, також включають ст. 264а КК Республіки Польща, яка передбачає відповідальність за надання можливості або сприяння перебуванню іншої особи на території Республіки Польща всупереч положенням закону.

Висновки. Кримінальний кодекс України вирішує це питання конкретними положеннями, особливо в умовах військово-політичного конфлікту, що триває. Помітною проблемою в Україні є ухилення від мобілізації, багато військовозобов'язаних намагаються виїхати з країни нелегально. Пропонуються зміни до Кримінального кодексу України, спрямовані на посилення кримінальної відповідальності за незаконний перетин кордону, зокрема за ухилення від мобілізації, а також заохочення для тих, хто добровільно повертається та повідомляє про своє кримінальне правопорушення. Ці складності підкреслюють необхідність надійних правових заходів для вирішення проблем, пов'язаних із нелегальною міграцією та ухиленням від мобілізації.

Ключові слова: кримінальне право, кримінальне правопорушення, війна, міграційна політика, кримінально-правова компаративістика.

MIGRATION POLICY DURING THE WAR: CRIMINAL-LEGAL COMPARATIVISTICS

Sotula Oleksandr Serhiiovych,
 Doctor of Juridical Sciences, Professor,
 Professor at the Department of National, International Law and Law Enforcement
Kherson State University
sotula64@gmail.com
orcid.org/0000-0003-4633-4500

Vasylyaka Olesya Kostiantynivna,
 Candidate of Juridical Sciences,
 Associate Professor at the Department of Criminal Law and other criminal law disciplines
Mykolaiv Educational and Scientific Institute of Law "Odesa Law Academy"
Vok1321@ukr.net
orcid.org/0000-0002-1280-2743

The article aims to clarify the characteristics and the main essence of the migration policy during the war, determining its key features, including by conducting a comparative legal study.

The results. *Migration caused by economic factors and global conflicts creates significant problems, especially illegal migration. The uncontrolled flow of people to the EU requires constant interaction between the EU member states and the Schengen area at the international and national levels.*

Illegal stay on the territory of the country can be a consequence of both legal and illegal entry. There is no legal document in European legislation that would necessarily require the establishment of criminal liability for illegal border crossing in member states. However, such activity is punishable in almost all countries of the European Union. Yes, the Polish legislator; in Art. 264 of the Criminal Code provides for responsibility for crossing the border of the Republic of Poland contrary to the provisions of the Law: using violence, threats, deception or in cooperation with other persons or for organizing other persons to cross the border of the Republic of Poland contrary to the rules. Provisions of the Polish criminal law aimed at countering the phenomenon of illegal migration also include Art. 264a of the Criminal Code of the Republic of Poland, which provides for liability for enabling or facilitating the stay of another person on the territory of the Republic of Poland contrary to the provisions of the law.

Conclusions. *The Criminal Code of Ukraine resolves this issue with specific provisions, especially in the context of the ongoing military-political conflict. Evasion from mobilization is a noticeable problem in Ukraine, many conscripts try to leave the country illegally. Proposed changes to the Criminal Code of Ukraine are aimed at strengthening criminal liability for illegal border crossing, in particular for evasion of mobilization, and also offer incentives for those who voluntarily return and report their criminal offense. These complexities highlight the need for robust legal measures to address the challenges of irregular migration and mobilization evasion.*

Key words: *criminal law, criminal offense, war, migration policy, comparative criminal law.*

Вступ. Міграційні потоки, як і в минулі часи, спричинені переважно впливом економічних обставин. Хоча легальна міграція має свої плюси, нелегальні міграційні процеси становлять великий виклик. У сучасному світі, на додаток до економічної міграції, бачимо також зростання числа біженців. Це становить усе більше турбот, особливо для Європи, яку вважають украї привабливим місцем для економічного росту. Ця ситуація викликана різними причинами, зокрема війнами та збройними конфліктами, такими як війна на Близькому Сході, що стартувала у 2001 році, громадянська війна в Сирії та, безумовно, війна в Україні (Найбільш смертоносні війни останніх 30 років, 2022).

Стаття ставить за мету дослідити сутність і важливі характеристики міграційної політики під час війни, визначити її ключові особливості, а також дослідити, чим українська міграційна політика відрізняється від політики інших держав.

1. Міграційна політика Республіки Польща в останні роки: кримінально-правові аспекти

Безсумнівно, некерований потік людей до ЄС вимагає постійної взаємодії між країнами –

членами ЄС і Шенгенської зони на міжнародному та національному рівнях. Щодо ситуації в Польщі, відповідно до доступних даних Штабу прикордонної служби, тільки з Білорусі з січня по листопад 2023 року намагалися в'їхати до Польщі всупереч закону 9914 осіб (у середньому приблизно від 300 до понад 700 на місяць). Із середини року ця цифра зростає: у серпні – 793 особи, через місяць – 1144, а у жовтні – аж 2315. Цей місяць також може виявитися рекордним, адже менш ніж за два тижні за цим спіймали 1047 іноземців (Rośnie liczba przy nielegalnego przekroczenia granicy Polski z Białorusią, 2023).

Нелегальна міграція, як правило, означає в'їзд або перебування іноземця на території держави, що відбувається з порушенням законодавства цієї країни щодо в'їзду та перебування іноземців (Praktyczne aspekty zmniejszenia skali nielegalnej migracji w Polsce, 2010: 8–9).

В'їзд на територію країни може здійснюватися через нелегальне проникнення повітрям, морем або через сухопутні кордони за допомогою підроблених документів або за підтримки організованих злочинних груп. З іншого боку, незаконне перебування

іноземця на території країни може бути пов'язане з відмовою в наданні притулку або закінченням терміну дії візи та незаконним продовженням терміну перебування. Охорона державного кордону є відповідальністю країни. У Польщі, наприклад, міністр внутрішніх справ відповідає за охорону державного кордону на суші та на морі, а також за прикордонний рух. У повітряному просторі Республіки Польща за охорону державного кордону відповідає міністр оборони (O ochronie granicy państwowej, 1990).

Нелегальне перебування на території країни може бути наслідком як законного, так і незаконного в'їзду. У європейському законодавстві не існує юридичного документа, який би обов'язково вимагав встановлення кримінальної відповідальності за незаконний перетин кордону в країнах-членах. Проте така діяльність підлягає покаранню майже в усіх країнах Європейського Союзу (Praktyczne aspekty zmniejszenia skali nielegalnej migracji w Polsce, 2010: 8–9). Польський законодавець у ст. 264 Кримінального кодексу передбачає відповідальність за перетин кордону Республіки Польща всупереч положенням Закону: з використанням насильства, погрози, обману чи у співпраці з іншими особами (§ 2 ст. 264 КК Республіки Польща) або за організацію іншим особам перетину кордону Республіки Польща всупереч правилам (§ 3 ст. 264 КК Республіки Польща) (Kodeks karny, 1997).

Положення польського кримінального закону, спрямовані на протидію явищу нелегальної міграції, також включають ст. 264а КК Республіки Польща, яка передбачає відповідальність за надання можливості або сприяння перебуванню іншої особи на території Республіки Польща всупереч положенням (Kodeks karny, 1997).

2. Міграційна політика України під час війни: кримінально-правові аспекти

Зі свого боку Кримінальний кодекс України містить аналогічні статті. Так, ст. 332 КК України «Незаконне переправлення осіб через державний кордон України» передбачає відповідальність за незаконне переправлення осіб через державний кордон України, організацію незаконного переправлення осіб через державний кордон України, керівництво такими діями або сприяння їх вчиненню порадами, вказівками, наданням засобів або усуненням перешкод (ч. 1 ст. 332 КК України), за ті самі дії, вчинені способом, небезпечним для життя чи здоров'я особи, яку незаконно переправляли через державний кордон України, чи вчинені щодо кількох осіб, або повторно, або за попередньою змовою групою осіб, або службовою особою з використанням службового становища (ч. 2 ст. 332 КК України), за дії, передбачені частиною першою або другою цієї статті, вчинені організованою групою або вчинені з корисливих мотивів (ч. 3 ст. 332 КК України) (Кримінальний кодекс України, 2001). Ця стаття загалом відповідає положенням § 2 ст. 264 КК Польщі, але надає більше можливостей щодо застосування кваліфікуючих ознак для цього складу кримінального правопорушення.

Ст. 332-2, яка з'явилася в КК України у 2018 році, є за назвою аналогічною до ст. 264 КК Республіки Польща – «Незаконне перетинання державного кордону України».

Але за змістом ці дві статті мають значні відмінності, пов'язані насамперед із військово-політичним конфліктом, який відбувся на сході України починаючи з 2014 року. Отже, ч. 1 ст. 332-2 КК України передбачає відповідальність за «перетинання державного кордону України з метою заподіяння шкоди інтересам держави або особою, якій заборонено в'їзд на територію України, або представниками підрозділів збройних сил чи інших силових відомств держави-агресора у будь-який спосіб поза пунктами пропуску через державний кордон України або в пунктах пропуску через державний кордон України без відповідних документів, або за документами, що містять недостовірні відомості» (Кримінальний кодекс України, 2001).

Кваліфікуючими ознаками цього діяння є вчинення його повторно або групою осіб (ч. 2 ст. 332-2 КК України) або в поєднанні з насильством або із застосуванням зброї (ч. 3 ст. 332-2 КК України).

Відповідно до чинного українського законодавства державою-агресором є країна, яка в будь-який спосіб окупувала частину території України або яка вчиняє агресію проти України, визнана Верховною Радою України державою-агресором або державою-окупантом (Про кінематографію, 1998).

На сьогодні такою державою визнана Російська Федерація, що впливає з положень постанови Верховної Ради України від 27 січня 2015 р. № 129-VIII «Про Звернення до ООН, Європарламенту, Парламентських Асамблей Ради Європи, НАТО, ОБСЄ, ГУАМ, національних парламентів держав світу про визнання Російської Федерації державою-агресором» (Про Звернення до ООН, Європарламенту, Парламентських Асамблей Ради Європи, НАТО, ОБСЄ, 2022), а також Законів України «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України» (Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України, 2014) і «Про особливості державної політики із забезпечення державного суверенітету України на тимчасово окупованих територіях у Донецькій та Луганській областях» (Про особливості державної політики із забезпечення державного суверенітету України на тимчасово окупованих територіях, 2018).

Для ст. 332-2 КК України характерною є умисна форма вини для цього кримінального правопорушення. Це може включати мету завдати шкоди інтересам держави. Однак важливо зазначити, що наявність такої мети не є обов'язковою для всіх форм дій, передбачених цією статтею. Аналіз цієї норми показує, що така мета може бути необов'язковою для вчинення незаконного перетину державного кордону України особами, яким заборонено в'їзд на територію України, або представниками підрозділу збройних сил чи інших силових відомств держави-агресора.

Найбільший інтерес викликає ст. 332-1 «Порушення порядку в'їзду на тимчасово окуповану територію України та виїзду з неї», адже вона є специфічною і притаманною тільки українському кримінальному законодавству. Статтею встановлюється кримінальна відповідальність за порушення порядку в'їзду на тимчасово окуповану територію України та виїзду з неї з метою заподіяння шкоди інтересам держави (ч. 1 ст. 332-1 КК України), у тому числі вчинене повторно, або за попередньою змовою групою осіб, або службовою особою з використанням службового становища (ч. 2 ст. 332-1 КК України), або вчинене організованою групою (ч. 3 ст. 332-1 КК України).

Рішенням Конституційного Суду України від 08 квітня 1999 р. № 3-рп/99 визначено, що «державні інтереси закріплюються як нормами Конституції, так і нормами інших правових актів, в основі яких завжди є потреба у здійсненні загальнодержавних (політичних, економічних, соціальних та інших) дій, програм, спрямованих на захист суверенітету, територіальної цілісності, державного кордону України, гарантування її державної, економічної, інформаційної, екологічної безпеки, охорону землі як національного багатства, захист прав у всіх суб'єктів права власності та господарювання тощо» (Рішення Конституційного Суду України, 1999).

Указані положення дійсно можуть мати невиправдане та надто широке тлумачення. Для обмеження цієї дискреції під час кваліфікації зазначеного діяння можна звернутися до положень частини 3 статті 3 Закону України «Про національну безпеку України», де розкривається, у чому полягають фундаментальні національні інтереси України (Про національну безпеку України, 2018).

Якщо звернутися до судової практики щодо засудження осіб за ст. 332-1 КК України, то в більшості випадків вироками судів визначається, що діяння винних спрямовувалися на заподіяння шкоди інтересам держави у вигляді незаконного переміщення майна (м'яса, спецій, одягу тощо) на тимчасово окуповану територію України.

За результатами порівняння положень ст. 332-1 зі ст. 332-2 можна стверджувати, що особи, які вже тривалий час незаконно перетинають державний кордон України для неправомірного переміщення підакцизних товарів, у тому числі сигарет, або іншого майна, повинні підлягати кримінальній відповідальності, передбаченій ст. 332-2 КК України.

Однак, на нашу думку, це суперечить не формальній, а змістовній складовій цієї кримінально-правової норми і містить радше ознаки контрабанди.

3. Міграційна політика як механізм попередження ухилення від мобілізації

Ще однією суттєвою проблемою для міграційного законодавства України і суспільства загалом стало те, що чимало військово-зобов'язаних громадян України з метою ухилення від мобілізації намагаються обійти закон і виїхати за межі України без наявних для цього підстав.

Відповідно до ст. 23 Закону України «Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію» в редакції 2022 року на час дії воєнного стану заборонено виїзд за межі країни чоловікам віком від 18 до 60 років. Винятки стосуються визнаних в установленому порядку особами з інвалідністю або відповідно до висновку військово-лікарської комісії тимчасово непридатними до військової служби за станом здоров'я, жінок і чоловіків, на утриманні яких перебувають троє і більше дітей віком до 18 років тощо (Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію, 1993).

Адвокат Ростислав Кравець зауважує, що наразі не існує законної заборони на перетин кордону під час дії воєнного стану. Він вказує, що в Конституції України у статті 33 прямо передбачено, що така заборона й такі обмеження можуть бути встановлені, але лише законом (Орлова, 2024).

Правозахисник переконалий, що понад 90 % рішень про заборону перетину кордону Держприкордонної служби можна скасувати, якщо правильно подати документи до суду (Орлова, 2024).

Тому українські законодавці зареєстрували законопроект № 10453 про посилення кримінальної відповідальності за перетин кордону з метою ухилення від мобілізації (Проект Закону про внесення змін до Кримінального кодексу України, 2024).

Як вказують автори, згідно з даними Євростату, станом на кінець листопада поточного року, від початку повномасштабного вторгнення Росії 650 тисяч чоловіків призовного віку виїхали з України та перебувають на цей час у 27 державах – членах ЄС, а також у Швейцарії, Ліхтенштейні й Норвегії. Євростат не уточнює при цьому, скільки із цих чоловіків виїхали легально як батьки трьох дітей, інваліди 2-ї групи чи інші категорії осіб, які мають на це право. Також європейська статистика окремо не врахувала чоловіків, які могли виїхати до ЄС з окупованих Росією територій. При цьому наведені дані охоплюють лише тих чоловіків, які отримали офіційний статус біженців (Пояснювальна записка до проекту Закону України, 2024).

Депутати наголошують на важливості звернення уваги на постійне зростання кількості випадків кримінальних правопорушень, передбачених ст. 332 КК України («Незаконне переправлення осіб через державний кордон України»). Зокрема, згідно з даними Генеральної прокуратури, у 2022 році було зареєстровано 1225 таких кримінальних проваджень, а вже за період із січня по жовтень 2023 року ця цифра становить 2011 (Пояснювальна записка до проекту Закону України, 2024).

Це свідчить про те, що встановлене чинним кримінальним законодавством покарання є недостатнім. Тому проектом Закону пропонується внести відповідні зміни до Кримінального кодексу України, якими зокрема:

«встановити покарання у вигляді позбавлення волі на строк від 7 до 9 років з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років з конфіскацією майна для осіб, які

незаконно переправили осіб через державний кордон України, організацію незаконного переправлення осіб через державний кордон України;

встановити кримінальну відповідальність за перетинання державного кордону України з метою ухилення від призову на військову службу під час мобілізації, на особливий період у вигляді позбавлення волі на строк від 3 до 5 років, а у випадку вчинення таких правопорушень повторно або групою осіб, передбачити покарання у вигляді позбавлення волі на строк від 5 до 8 років, якщо ж зазначені правопорушення були поєднані з насильством або із застосуванням зброї, передбачити покарання у вигляді позбавлення волі на строк від 8 до 12 років» (Проект Закону про внесення змін до Кримінального кодексу України, 2024).

Разом із тим пропонується встановити, що особа, яка здійснила перетин державного кордону України з метою ухилення від призову на військову службу під час мобілізації, на особливий період, «звільняється від кримінальної відповідальності за вчинене кримінальне правопорушення, за умови, якщо така особа повернулася на територію України впродовж шести місяців з моменту перетину кордону та добровільно заявила про факт вчинення кримінального правопорушення працівникам Державної прикордонної служби» (Мамченко, 2024).

Висновки. Отже, міграція, спричинена економічними факторами та глобальними конфліктами, створює значні проблеми, особливо нелегальна міграція. У Європі немає єдиного законодавства щодо незаконного перетину кордону, що призводить до різної реакції в різних країнах. Кримінальний кодекс України вирішує це питання конкретними положеннями, особливо в умовах військово-політичного конфлікту, що триває. Помітною проблемою в Україні є ухилення від мобілізації, багато військовозобов'язаних намагаються виїхати з країни нелегально. Пропонуються зміни до Кримінального кодексу України, спрямовані на посилення кримінальної відповідальності за незаконний перетин кордону, зокрема за ухилення від мобілізації, а також заохочення для тих, хто добровільно повертається та повідомляє про своє кримінальне правопорушення. Ці складності підкреслюють необхідність надійних правових заходів для вирішення проблем, пов'язаних із нелегальною міграцією та ухиленням від мобілізації.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Найбільш смертоносні війни останніх 30 років. *Gazeta.ua* : вебсайт. URL: https://gazeta.ua/articles/world-life/_najbilsh-smertonosni-vijni-ostannih-30-rokiv/1141940 (дата звернення: 04.04.2024).
2. Rosnie liczba prób nielegalnego przekroczenia granicy Polski z Białorusią. *Rzeczpospolita* : вебсайт. URL: <https://www.rp.pl/spoleczenstwo/art37458671-rosnie-liczba-prob-nielegalnego-przekroczenia-granicy-polski-z-bialorusia> (дата звернення: 04.04.2024).
3. Praktyczne aspekty zmniejszania skali nielegalnej migracji w Polsce. Raport krajowy za lata 2004–2010. Warszawa : ESM, 2010, 72 s.

4. O ochronie granicy państwowej : Ustawa z dnia 12 października 1990 r. URL: <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU19900780461/U/D19900461Lj.pdf> (дата звернення: 04.04.2024).

5. Kodeks karny : Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. URL: <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU1997080553Lj.pdf> (дата звернення: 04.04.2024).

6. Кримінальний кодекс України : Закон України від 05 квітня 2001 р. № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14/ed20010405> (дата звернення: 04.04.2024).

7. Про кінематографію : Закон України від 13 січня 1998 р. № 9/98-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/9/98-%D0%B2%D1%80> (дата звернення: 04.04.2024).

8. Про Звернення до ООН, Європарламенту, Парламентських Асамблей Ради Європи, НАТО, ОБСЄ, ГУАМ, національних парламентів держав світу про визнання Російської Федерації державою-агресором : постанова Верховної Ради України від 07 жовтня 2022 р. № 2663-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2663-20> (дата звернення: 04.04.2024).

9. Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України : Закон України від 15 квітня 2014 р. № 1207-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1207-18> (дата звернення: 04.04.2024).

10. Про особливості державної політики із забезпечення державного суверенітету України на тимчасово окупованих територіях у Донецькій та Луганській областях : Закон України від 18 січня 2018 р. № 2268-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2268-19> (дата звернення: 04.04.2024).

11. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційними поданнями Вищого арбітражного суду України та Генеральної прокуратури України щодо офіційного тлумачення положень статті 2 Арбітражного процесуального кодексу України (справа про представництво прокуратурою України інтересів держави в арбітражному суді) : рішення Конституційного Суду України від 8 квітня 1999 р. № 3-рп/99. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v003p710-99> (дата звернення: 04.04.2024).

12. Про національну безпеку України : Закон України від 21 червня 2018 р. № 2469-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19> (дата звернення: 04.04.2024).

13. Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію : Закон України від 21 жовтня 1993 р. № 3543-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3543-12#n420> (дата звернення: 04.04.2024).

14. Орлова В. Адвокат розповів про нюанс у забороні на виїзд військовозобов'язаних українців за кордон. *УНІАН* : вебсайт. URL: <https://www.unian.ua/society/vijzd-cholovikiv-za-kordon-yakiy-ye-nyuans-u-zaboroni-na-vijzd-vijskovozobov-yazanih-za-kordon-12324960.html> (дата звернення: 04.04.2024).

15. Проект Закону про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо відповідальності за незаконне перетинання державного кордону України з метою ухилення від призову на військову службу : Проект Закону України від 31 січня 2024 р. № 10453. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/43594> (дата звернення: 04.04.2024).

16. Пояснювальна записка до проекту Закону України про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо відповідальності за незаконне перетинання державного кордону України з метою ухилення від призову на військову службу. *Верховна Рада України* : вебсайт. URL: [blob:https://itd.rada.gov.ua/74f3968b-3b05-4ab2-bccf-1fab6f2c9a69](https://itd.rada.gov.ua/74f3968b-3b05-4ab2-bccf-1fab6f2c9a69) (дата звернення: 04.04.2024).

17. Мамченко Н. За перетин державного кордону з метою ухилення від мобілізації посилять кримінальну відповідальність. *Судово-юридична газета* : вебсайт. URL: <https://sud.ua/uk/news/publication/292019-za-peresechenie-gosudarstvennoy-granitsy-s-tselyu-ukloneniya-ot-mobilizatsii-usilyat-ugolovnyuyu-otvetstvennost> (дата звернення: 04.04.2024).

REFERENCES:

1. *The deadliest wars of the last 30 years.* (2024). *Gazeta.ua*: website. Retrieved April 03, 2024 from: https://gazeta.ua/articles/world-life/_najbilsh-smertonosni-vijni-ostannih-30-rokiv/1141940.

2. *Rosnie liczba prób nielegalnego przekroczenia granicy Polski z Bialorusia*. (2024). Rzeczpospolita: website. Retrieved April 03, 2024 from: <https://www.rp.pl/spoleczenstwo/art37458671-rosnie-liczba-prob-nielegalnego-przekroczenia-granicy-polski-z-bialorusia>.

3. *Practical aspects of reducing the scale of illegal migration in Polsce*. (2010). Raport krajowy za lata 2004–2010. Warszawa: ESM.

4. O ochronie granicy państwowej. (Ustawa RP) (1990). Retrieved April 03, 2024 from: <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU19900780461/U/D19900461Lj.pdf>.

5. Karny Kodeks (Ustawa RP) (1997). Retrieved April 03, 2024 from: <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU19970880553/U/D19970553Lj.pdf>.

6. Criminal Code of Ukraine (Law of Ukraine). № 2341-III. (2001). Retrieved April 03, 2024 from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14/ed20010405>.

7. On cinematography (Law of Ukraine). № 9/98-VR (1998). Retrieved April 03, 2024 from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/9/98-%D0%B2%D1%80>.

8. On the Appeal to the UN, the European Parliament, the Parliamentary Assemblies of the Council of Europe, NATO, OSCE, GUAM, and the national parliaments of the countries of the world on the recognition of the Russian Federation as an aggressor state (Resolution of the Verkhovna Rada of Ukraine). № 2663-IX (2022). Retrieved April 03, 2024 from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2663-20>.

9. On ensuring the rights and freedoms of citizens and the legal regime in the temporarily occupied territory of Ukraine (Law of Ukraine). № 1207-VII. Retrieved April 03, 2024 from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1207-18>.

10. On the peculiarities of the state policy to ensure the state sovereignty of Ukraine in the temporarily occupied territories in the Donetsk and Luhansk regions (Law of Ukraine). № 2268-VIII (2018). Retrieved April 03, 2024 from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2268-19>.

11. Decision of the Constitutional Court of Ukraine in the case based on the constitutional submissions of the Supreme Arbitration Court of Ukraine and the General Prosecutor's Office of Ukraine regarding the official interpretation of the provisions of Article 2

of the Arbitration Procedure Code of Ukraine (the case regarding the representation of the state's interests by the Prosecutor's Office of Ukraine in the arbitration court). (Decision of the Constitutional Court of Ukraine). № 3-пп/99 (1999). Retrieved April 03, 2024 from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v003p710-99> (date of application: 03/08/2024).

12. On national security of Ukraine (Law of Ukraine). № 2469-VIII (2018). Retrieved April 03, 2024 from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19>.

13. On mobilization training and mobilization (Law of Ukraine). № 3543-XII (1993). Retrieved April 03, 2024 from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3543-12#n420>.

14. Orlova, V. (2023). The lawyer spoke about the nuance in the ban on the departure of Ukrainians conscripted for military service abroad. *UNIAN: website*. Retrieved April 03, 2024 from: <https://www.unian.ua/society/vijizd-cholovikiv-za-kordon-yakiyye-nyuans-u-zaboroni-na-vijizd-viyskovozobov-yazanih-zakordon-12324960.html>.

15. Draft Law on Amendments to the Criminal Code of Ukraine on Liability for Illegal Crossing of the State Border of Ukraine for the Purpose of Evading Conscription (Draft Law of Ukraine). № 10453 (2024). Retrieved April 03, 2024 from: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/43594>.

16. Explanatory note to the draft Law of Ukraine on Amendments to the Criminal Code of Ukraine on Liability for Illegal Crossing of the State Border of Ukraine for the Purpose of Evading Military Service (2024). *Verkhovna Rada of Ukraine: website*. Retrieved April 03, 2024 from: [blob:https://itd.rada.gov.ua/74f3968b-3b05-4ab2-bccf-1fab6f2c9a69](https://itd.rada.gov.ua/74f3968b-3b05-4ab2-bccf-1fab6f2c9a69).

17. Mamchenko, N. Criminal liability will be strengthened for crossing the state border in order to evade mobilization. *Judicial and legal newspaper: website*. Retrieved April 03, 2024 from: <https://sud.ua/uk/news/publication/292019-za-peresechenie-gosudarstvennoy-granitsy-s-tselyu-ukloneniya-ot-mobilizatsii-usilyat-ugolovnyu-otvetstvennost>.

Стаття надійшла до редакції 18.04.2024

The article was received 18 April 2024